KUOPIO
Pieksä
Pieksänjoen säätöpadon ja sen lähialueen arkeologinen inventointi 2021

Versio 2

Timo Sepänmaa
Timo Jussila

MIKROLIITTI Oy
PIENI TEHOKAS TERÄVÄ
ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET
TAIDOLLA VUODESTA 1988

Tilaaja: Kuopion kaupunki

Sisältö

Perustiedot **2**
Yleiskartat **3**
Inventointi **4**
Karttalähteet 5
Vanhoja karttoja **6**
Kuvia **7**
Täydennys 3.1.2022 ..... **10**

Kansikuva: Pato kuvattuna pohjoiseen päin.

Perustiedot

Alue: Kuopio, Ylä-Pieksä. Pieksänjoen vanhan myllypadon (säätöpato) alue, muinaisjäännös Pieksänjoki (1000039749).

Tarkoitus: Selvittää muinaisjäännökseksi merkityn vanhan myllynpaikan laajuus sekä kunto.

Työaika: maastotyö 4.7.2021

Tilaaja: Kuopion kaupunki

Tekijät: Mikroliitti Oy. Maastotyö: Timo Sepänmaa, Janne Partanen. Arkistotyö Timo Jussila. Raportin koostaminen: Timo Sepänmaa, Taika-Tuuli Kaivo ja Timo Jussila.

Tulokset Alueella on ollut mylly 1840-luvulta 1980 luvulle. Mahdollisesti myös 1600-luvulla. 1900-luvun alkua vanhempia rakenteita ei ole alueella säilyneenä eikä erotettavissa. Alueella ei ole jäännöksiä 1840 lukua vanhemmasta toiminnasta ja 1600 luvulla paikalla mahdollisesti olleesta myllyistä. Ainoa alueella säilynyt rakenne on edelleen säännöstelypatona käytössä oleva myllypato, joka ikänsä puolesta sekä ehjyytensä takia ja edelleen käytössä olevana (se ei ole jäännös) ei voi olla muinaisjäännös ja eikä arkeologinen kohde ylipäätään. Padon arvon tutkiminen on mielestämme rakennushistoriatutkijoiden tehtävä. Ehdotamme kohteen poistamista muinaisjäännösrekisteristä koska alueella ei ole erotettavissa jälkiä 1800 lukua vanhemmasta myllystä – eikä myöhemmästäkään.

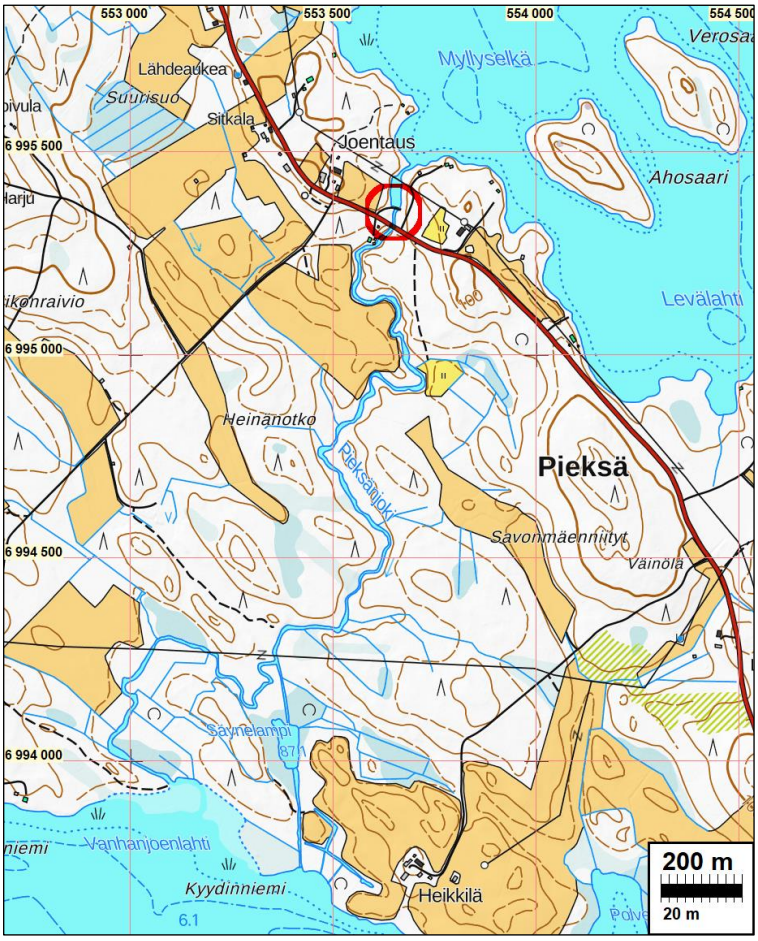
Lisäys: 15.12.2021 Kuopion Kultt. hist. Museo antoi tästä raportista lausunnon, jossa museo totesi, että patorakennelma on kiinteä muinaisjäännös ja että raporttia olisi siltä osin täydennettävä. Tämä versio 2 on kyseinen täydennetty raportti.

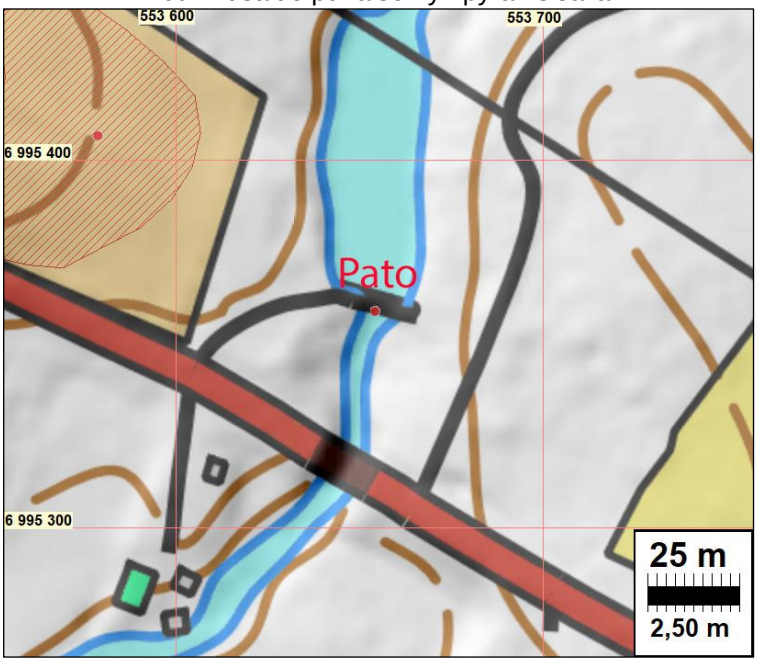
Tutkimusalue punaisen ympyrän sisällä

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 7-9/2021, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 10/2021. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n palvelimella.

Yleiskartat

Tutkimusalue punaisen ympyrän sisällä

Vanha myllypato ja säännöstelypato, joka on tarkoitus korvata pohjapadolla. Länsipuolen pellolla on kivikautinen asuinpaikka 96 m tasolla. Saimaan korkein ranta on alueella n. 101 m tasolla.

Inventointi

Kuopion kaupunki suunnittelee Ylä-Pieksän säätöpadon korvaamista pohjapadolla. Kuopion museo edellytti ennen tätä alueella tehtäväksi arkeologisen inventoinnin, jossa selvitetään muinaisjäännöksen kuntoa sekä laajuutta. Kuopion kaupunki tilasi padon ja sen lähialueen arkeologisen inventoinnin Mikroliitti Oy:ltä. Timo Sepänmaa ja Janne Partanen tekivät inventoinnin maastotyön 4.7.2021, työn kannalta hyvissä olosuhteissa. Tutkimuslupaa ei pyydetty, koska muinaisjäännökseen kajoavaa tutkimusta ei tehty.

Ylä-Pieksän (94,2 m mpy) ja Ala-Pieksän eli Suuri-Pieksän (85,8 m mpy) välinen Pieksänjoki (n. 2,4 km) sijoittuu entiseen Muuruveden kuntaan. Alun perin alue kuului Kuopion suurpitäjään ja sitten Nilisään ja vuodesta 1908 alkaen silloin perustettuun Muuruveden kuntaan. Vuodesta 1973 alue on kuulunut Nilsiään (1971-1973 Juankoskeen) ja nyt se on osa Kuopiota. Koskipaikka on lähellä jokisuuta, jossa on ollut joen suurin pudotus. Joki on kuulunut kokonaisuudessaan Pieksän kylään.

Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä myllypadon kohdalle uomaan on merkittynä Pieksänjoki – niminen kiinteä muinaisjäännöskohde (*mj.rek. 1000039749*). Kohteen muinaisjäännöstyypiksi on määritelty vesimylly, joka on ajoitettu 1700 –1800-luvulle. Muinaisjäännös on pistekohteena eikä sillä ole rajausta. Lainaus muinaisjäännösrekisteristä:

> *”Ylä-Pieksä-järvestä Ala-Pieksään laskevan Pieksänjoen yläjuoksulla sijaitsee vanha myllynpaikka. Myllystä on jäljellä suurista kivilohkareista koottu myllypato. Patoa on korjattu betonirakenteella sen yläjuoksun puolelta 1990-luvulla. Alajuoksun puolella vanhat kivirakenteet ovat säilyneet hyvin. Vuoden 1625 Tavinsalmen myllytullitilien luettelossa mainitaan Piexä. 1750-luvun kartalla Pieksän kylästä Pieksänjoen yläosaan on merkitty mylly. Vuonna 1844 muutama talollinen on hakenut myllylupaa ja se on heille myönnetty. Vuoden 1844 myllyrakennus on seissyt joen itärannalla myllypadon eteläpuolella aina 1980- luvulle saakka, jolloin mylly on purettu. Pieksänjoen reittiä on käytetty myös uitossa 1900-luvun alusta aina 1950-luvulle saakka. Tutkimukset: KUHMU/Tytti Räikkönen-Partanen tarkastus 2020”*

Ennen maastotyötä etsittiin ja tutkittiin aluetta kuvaavia vanhoja karttoja. Muinaisjäännösrekisterissä mainittua 1750 luvun Pieksän kylän karttaa ei arkistoista löydetty (Mml ja Kansallisarkisto). Varhaisin löytynyt kartta alueesta on vuodelta 1778 isojakokartta. Sen jälkeisiä tarkastettuja karttoja ovat 1846 pitäjänkartta (joka perustuu isojakokarttaan ja tällä kohden ei myöhempiä lisäyksiä), 1924 ja 1959 tiluskartat, 1944 taloudellinen kartta ja peruskartta 1973.

Näitä tarkastelemalla havaittiin, ettei myllyä ole merkittynä vuoden 1778 isojakokartassa eikä 1840-luvun pitäjänkartassa, joka siis perustuu isojakokarttaan, mutta kohdalle ei myöskään ole tehty myöhempiä päivityksiä, mitä yleisesti tehtiin 1890-luvulla ja 1900 luvun alussa. Myöhempiin karttoihin mylly merkitty yhtenevästi samaan kohtaan kosken itärannalle, sillan pohjoispuolelle.

Tavinsalmen myllytullitilien luettelossa mainittu ”piexä” voisi periaatteessa tarkoittaa Pieksänkoskea 6 km tästä länteen, samoin kuin tätä Pieksänjokea. Kyseistä dokumenttia ei nyt tarkemmin tutkittu. Karttaa vuodelta 1844 ei löydetty, joten tieto v. 1844 myllyn sijainnista on ilmeisesti kirjallisesta lähteestä. Lähde tarkoittanee sitä, että vuonna 1844 perustettu mylly on sijainnut samalla paikalla 1950 luvulle saakka.

Lähteistä voi päätellä, että Pieksänjoessa (sen ainoassa koskipaikassa) ei ole ollut myllyä vuonna 1844 eikä myöskään isojakokartan laatimisaikana v. 1778. Jos Tavinsalmen myllytililuettelon mylly sijoittuu Pieksänjokeen on se siis hylätty ennen 1778. Lähtökohtana on siten, että koskeen on tehty mylly mahdollisesti kahteen kertaan ja että viimeisin 1840 luvulla tehty mylly ei perustu mahdolliseen vanhaan 1600 luvun myllyyn tai jatka vanhan myllyn toimintaa, vaan on ilmeisesti

alusta alkaen tehty, uusi mylly. Myllyä ja sen rakenteita on todennäköisesti paranneltu ja kohennettu sen 140 vuotisen historian aikana. Siksi vaikuttaa varsin epätodennäköistä , että paikalla olisi voinut säilyä tunnistettavia rakenteita 1600 luvun, oletettavasti suhteellisen kevytrakenteisesta myllystä (verrattuna myöhempään).

Maastotyössä uoma ja rannat padon molemmin puolin tarkastettiin silmänvaraisesti rannalta käsin. Vedenalaista tai nilkkaa syvempää kahluututkimusta ei tehty. Paikalla on kivestä tehty patorakenne, jonka leveys oli 1–2 metriä. Rakenteeseen liittyi selvästi uudempi, betonista tehty levennys, joka kiinnittyi padon pohjoisosaan, ylävirran puolelle. Padon alapuolella, pääuoman itäpuolella, on muutaman neliömetrin alalla kehämäisesti aseteltuja kiviä virrassa. Nämä kivet rajautuvat pohjoisessa patoon. Kohdalla N 6995351 E 553652 on kosken ääressä olevaan suureen kiveen kiinnitetty rautatangon pätkä, joka on korkeudeltaan noin 15 cm.

Ainoa rakenne vanhan myllyn alueella, joka saattaa olla 1900-luvun alusta tai tätä varhaisempi, on myllypadon kivestä tehty osa. Itse myllyrakennus, joka on ollut paikalla vielä vuonna 1990, on nykyisin täysin purettu niin, että niiden jäännöksiä ei ole havaittavissa maastossa. Vanhan myllynpaikan ympäristössä ei ole mitään vanhaksi tulkittavia rakenteiden jäännöksiä. Voidaan todeta, että paikalla ei ole jäännöksiä – ainakaan tunnistettavissa olevia – 1900-luvun alkua varhaisemmista rakennelmista.

Ainoa alueen suojeltava rakenne voisi olla myllypato mutta ikänsä puolesta se ei voi olla muinaisjäännös. Siinä tuskin on 1900 lukua vanhempaa rakennetta ja vanhimmillaankin rakenteen osat voivat olla 1840 luvulta. Sitä vanhempia rakenteita tai niiden jäännöksiä ei alueella voi havaita.

Ehdotamme Pieksänjoki kohteen poistamista muinaisjäännösrekisteristä. Se ei siis voi olla muinaisjäännös ja ainoa havaittava vanhempi rakenne on ehjä ja edelleen käytössä oleva pato, joka ei käsittääksemme voi olla arkeologinen kohde tai kohde, jota voitaisiin suojella arkeologisin perustein. Sen mahdollisen suojelustatuksen pohtiminen siirtyy siis rakennustutkijoille.

Mielestämme arkeologian ja muinaisjäännösten puolesta alueella ei ole estettä pohjapadon kunnostamiselle. Asian ratkaisee museoviranomainen.

5.10.2021

Timo Sepänmaa, Timo Jussila

PS. Raportin on täydennys 3.1.2022 on tämän alkuperäisen raportin lopussa.

Karttalähteet

Mellin 1778: Charta öfver Pjexe Bys Ägor och Marc uti Sawolax Lähn, Cuopio Socken. Maanmittauslaitos.

Hiberg 1924: Kartta Levälahden perintötilan RNo 8 kaikista tiluksista Pieksän kylässä Muuruveden kunnassa Kuopion läänissä. Toimitus no 11201, Maanmittauslaitos.

Hirvaskero 1959: Kartta Levälahden tilan RNo 8^{22} kaikista tiluksista sekä osasta Ahoniemen tilan RNo 9^{11} tiluksia Muuruveden kunnan Pieksän kylässä, Kuopion lääniä. Toimitus 59864, Maanmittauslaitos.

Muuruveden pitäjänkartta 1842, 3333 05. Maanmittauslaitos

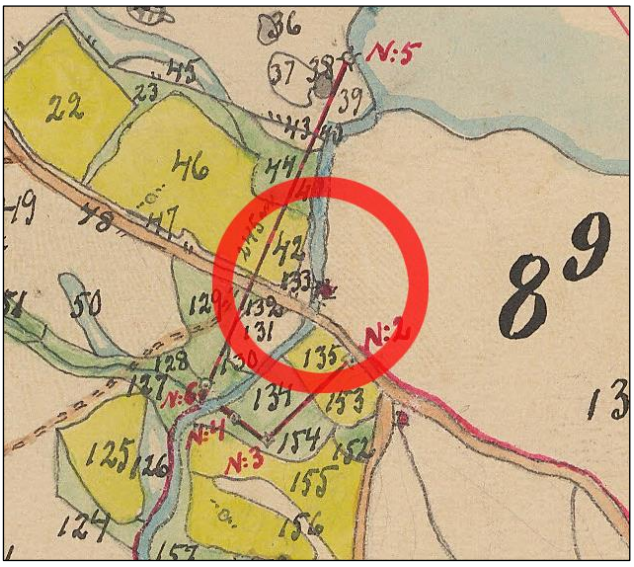
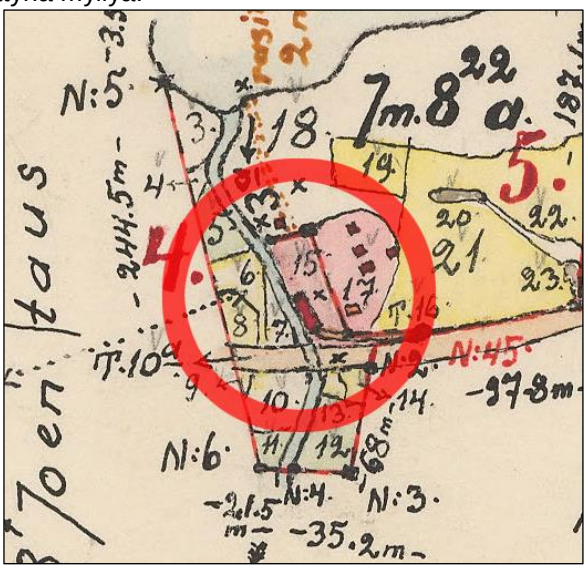
Peruskartta 3333 05, 1973 ja 1990. Maanmittauslaitos.

Taloudellinen kartta 1 100.000 Muuruvesi, 1944. Maanmittauslaitos.

Vanhoja karttoja

Vasemmalla Ote vuoden 1778 Pieksän kylän isojakokartasta, oikealla 1846 pitäjänkartasta. Kummassakaan ei ole merkittynä myllyä.

Vasemmalla ote vuoden 1924 ja oikealla vuoden 1959 tiluskartoituksesta. molemmissa mylly joen itärannalla heti sillan pohjoispuolella. Alla ote 1973 peruskartasta. Myllyrakennus heti padon kupeessa.

Kuvia

Vasemmalla: Patorakennelmaa koilliseen. Kuvassa itäisempi patoaukko.

Oikealla: Patorakennelmaa luoteeseen. Kuvassa läntisempi patoaukko.

Patorakennelmaa luoteeseen. Kuvassa itäisempi patoaukko

Patorakenne länteen. Eteläisempi (kuvassa vasen) puolisko on kivistä tehty, vanhempi rakenne. Pohjoisempi rakenne, joka kiinnittyy kiviseen rakenteeseen suoraan, on ainakin yläosaltaan betonia. Patorakenteen päällä puukaide ja säännöstelyportti.

Oikealla: Kehämäisesti aseteltuja kiviä itäisemmän patoaukon alapuolella. Luoteeseen.

Vasemmalla: Suureen kiveen kuva keskipaikkeilla kosken vieressä on kiinnitetty metallitappi. Tapin vieressä on kuvassa mitta. Lounaaseen.

Täydennys (versio 2)

Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo antoi raportista lausunnon 15.12.2021 (Tehtävä 11.01.01, asianro 2983/2020) jossa Museo esitti raporttiin täydennystarpeita uuden arkistotiedon perusteella. Alla selostetaan saatu uusi tieto myllyn historiasta sekä arvioidaan sen ja aiempien tietojen perusteella paikan sijaintia ja suojelustatusta.

Museo toimitti kuvan v. 1755 kartasta (Charta öfver en del af Cuopio soken, afmätt till största delen åren 1754 och 1755 af Johan Holmberg och Pehr Krook) ja johon on merkitty mylly Pieksänjokeen jokseenkin tarkkaan tämän nyt tutkitun myllyn kohdalle. Joessa on siis ollut mylly ainakin 1750 luvulla.

Lisäksi Museo toimitti suomeksi käännetyn myllykatselmuksen pöytäkirjan vuodelta 1838 (liitteenä). Sen mukaan koskeen oli v. 1836 haettu lupaa saada perustaa tullimylly, jonka jauhatusalueella olisi 159 savua, paikalle, jossa oli tuolloin Pieksän kylän kolmelle talolle kuuluva kotitarvemylly.

Katselmuksessa todetaan, että hakijat haluaisivat purkaa kotitarvemyllyn ja rakentaa kohdalle uuden, isomman myllyn. Pöytäkirjassa todetaan paikalla olevan patolaitteen. Edelleen todetaan: vedentaso on Pieksän järvessä, joen suussa on 1 jalkaa[1] 3 tuumaa[2] (37,1 cm) korkeammalla kuin järvestä 238 kyynärän[3] (141 m) etäisyydellä sijaitsevan myllyn kohdalla, patolaitteen luona, sekä tällä kohdalla vesi on 9 jalkaa 7 tuumaa (2,85 m) korkeammalla kuin myllyn alla ja että siten putouskorkeus 238 kyynärän matkalla on siten kaikkiaan 11 jalkaa (3,27 m) – siis putouskorkeus joen suusta myllyn (ja padon) alapuolelle. Pöytäkirjassa todetaan vielä yhteenvetona: vedenkorkeus mainitussa järvessä on siis 1 jalkaa 3 tuumaa korkeammalla kuin myllyä varten rakennettu patolaitos. Virran suurimmaksi leveydeksi mainitaan 20 kyynärää[3] (n. 12 m) ja veden syvyydeksi 1,5 kyynärää (0,9 m). Pöytäkirjan lopuksi kielletään omistajia tulevaisuudessa rakentamaan myllyn patoa korkeammaksi kuin se on nykyään. Edellä selostettu merkitsee, että pato on ollut enintään noin metrin korkuinen.

Valitettavasti pöytäkirjadokumentin saatteessa mainittua karttapiirrosta ei ole käytettävissä, josta padon sijaintia voisi ehkä luotettavammin tarkastella. Täytyy siis arvioida tekstin perusteella. Kotitarvemylly olisi siten sijainnut paikalla, jossa aiemminkin on ollut mylly, nykyisestä padosta noin 20 m alavirtaan ja johon myöhemmillä kartoilla myllyrakennus onkin itärannalle sijoitettu. Miten pöytäkirjasta voi päätellä padon paikan? Se on pöytäkirjassa tulkinnan varaisesti ilmaistu. Siitä voisi päätellä, että pato olisi 141 m jokisuusta eli 20 m nykyisen padon alapuolella tai että se olisi myllyn paikka ja että pato on ollut heti sen yläpuolella. Kummassakin tapauksessa voisi ajatella, että alkuperäinen pato olisi sijainnut hieman nykyistä etelämpänä, lähempänä kotitarvemyllyn paikkaa. Nykyisen padon paikkakin on mahdollinen.

Jossain vaiheessa on vedentasoa nykyisen padon yläpuolella nostettu koska vielä 1924 kartalla ei ole sellaista, leveää joen leventymää padon yläpuolella vaan uoman leveys on siinä n. 10 m. Peruskartoilla uoma levenee ja nyt se on noin 27 m leveä. Padolle on siis tehty jotain drastista viimeisen 50 vuoden aikana ja jotain vettä nostavaa vielä ennen sitä, 1900-luvulla.

Ei siis ole mitään varmuutta padon ja nyt uomassa näkyvien vähäisten rakenteiden iästä (ja tarkoituksestakaan - mikä on satunnaista heittokivikkoa mikä on in situ jäännöstä). Ei ole varmuutta siitä onko nykyinen pato alkuperäisen kotitarvemyllyn padon paikalla ja jos se ei ole, niin koska ja kuinka monta kertaa sitä on siirretty tai laajennettu ja kuinka paljon. Meillä ei siten ole varmuutta siitä, onko nykyisen padon perustana jotain vanhempaa, säilynyttä rakennetta ja jos on,

[1] Ruotsin jalka, 29,7 cm.
[2] Ruotsin tuuma, 2,47 cm
[3] kyynärä, 0,59 m

niin kuinka paljon vanhempaa patorakennetta ja miltä osin. Jos ryhdymme patoa tutkimaan, niin voi voimme parhaassa tapauksessa saada esiin tulkinnan varaisia kivirakennekerrostumia, mutta meillä tuskin tulee olemaan mitään keinoa niiden varmistamiseksi, saati ajoittamiseksi.

Museoviraston ohjeistuksessa todetaan että ”Mikäli lähteiden perusteella tiedetään, että koski on toiminut tärkeänä myllypaikkana jopa satoja vuosia, voidaan paikka katsoa muinaisjäännökseksi, vaikka näkyvät rakenteet olisivat suhteellisen nuoria”. Sellaista paikkaa ei siis kuitenkaan *edellytetä* laitettavaksi muinaisjäännökseksi ja sellainen paikka voidaan yhtälailla katsoa statukseltaan muuksi kuin muinaisjäännökseksi. Kyse on siten tapaus- ja paikkakohtaisesta tulkinnasta, kummaksi Yli-Pieksän myllypadon suojelustatuksen tulkitsee.

Onko tämä edelleen käytössä oleva pato ja uoma, jossa on ollut 1600-1700 luvuilla ja 1800 luvun alkupuoliskolla kotitarvemylly vähäisine myllypatoineen ja 1840 luvulta alkaen isohko ”kaupallinen” mylly viimeaikoihin saakka, niin tärkeä myllynpaikka, että alue pitäisi muinaisjäännökseksi luokitella vaikka patorakennelman iästä ei ole tietoa?

Koska padon ja sen alapuolella olevien ehkä satunnaisten kivirivien ikä on epävarma – sitä ei siis tiedetä – eikä alkuperäisten patorakenteisen sijaintikaan ole varma ja että koska tarkemmalla arkeologisella tutkimuksella tuskin saadaan padosta mitään relevanttia tietoa (teknisesti mielenkiintoinen työ kyllä) ja koska kyseessä on suhteellisen vähäinen ja yleinen rakenne, niin siksi me päädyimme aiemmin ja edelleenkin sille kannalle, että paikka ei olisi muinaisjäännös. Mielestämme jos patoa kuitenkin halutaan jostain syystä suojella, siihen sopisi paremmin maankäyttö- ja rakennuslaki kuin Muinaismuistolaki (ns. muu kulttuuriperintökohde).

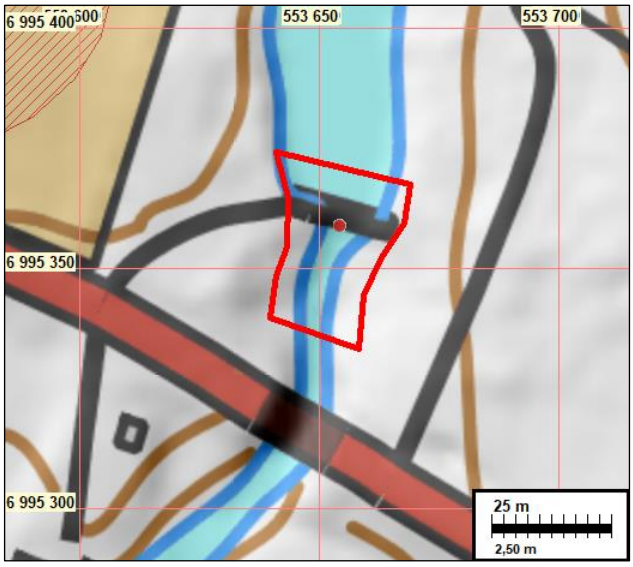
Jos ja kun patoon hankitaan Muinaismuistolain mukaisesti kajoamislupa, jossa todetaan, kuten yleensä tehdään, että pato voidaan purkaa riittävien tutkimusten jälkeen, niin mitä sitten tutkimme? Dokumentoimme padon rakenteen, mutta voidaan kysyä, mitä kansallista tai paikallista lisäarvoa sillä saavutetaan? Tulos jäisi ajoituksen osalta kuitenkin spekulaatioksi.

Tilanne on siis tulkinnan varainen ja silloin museoviranomaisen tulkinta on määräävä. Kun paikasta halutaan muinaisjäännös, niin käsittääkseni muinaisjäännökseksi tulisi silloin laittaa se uoman osuus, jossa lähteiden perusteella vanhan kotitarvemyllyn rakenteet (kuten pato) on saattanut sijaita sekä itse pato. Muinaisjäännöksen rajaus voisi siten olla alla esitetty.

Keskipiste entinen, padon kohdalla
N 6995361,5 E 553654,4

Rajat:

N	E
6995374,0	553640,9
6995358,5	553644,4
6995340,3	553639,4
6995334,8	553658,4
6995346,5	553659,9
6995361,3	553667,2
6995368,3	553668,2
6995374,0	553640,9

3.1.2022

Timo Jussila

Tämä dokumentti on saatu Kuopion Kulttuurihistoriallisesta museosta 15.12.2021

Käännös

Kuopion läänin kuvernöörin päätös koskeva talonpoikien Olof Pelkosen, Olof Kustaanpoika Hartikaisen, talonpojan lesken Ingeborg Pasasen, talonpoikien Fredrik Heikkisen, Olof Heikinpoika Hartikaisen, Olof Hämäläisen ja Lars Heikisen lupa-anomusta saada perustaa Ylipieksän koskeen Pieksän kylässä ja Nilsiän pitäjässä yhdellä kiviparilla varustettu tullimylly paikkaan, jossa nyt on mainitun kylän taloille N:o 8, 9 ja 10 kuuluva kotitarvemylly; Tässä asiassa on tapahtunut niinkuin alla lähemmin esitetään. Annettu Kuopion lääninkansliassa, 12 kesäkuuta 1844.

Asiaan kuuluvista asiakirjoista ilmenee, että, senjälkeer kuin edellä mainittu Olof Pelkonen oli vuoden 1836 talvikäräjillä Nilsiän käräjäkunnassa ilmoittanut aikovansa rakentaa Ylipieksän koskeen yhdellä kiviparilla varustetun tullimyllyn sekä kihlakunnanoikeus oli tämän johdosta määrännyt toimeenpantavaksi katselmuksen ja tutkimuksen myllyn paikalla, tällainen katselmus on tapahtunut 4 elokuuta mainittuna vuonna. Katselmuksessa ovat Olof Kustaanpoika Hartikainen, Ingeborg Pasanen,

Fredrik Heikinen kuolleen talonpojan Påhl Heikisen alaikäisen lapsen holhoojan ominaisuudessa, Olof Hämäläinen ja Lars Heikinen yhtyneet Olof Pelkosen anomukseen saada rakentaa yhdellä kiviparilla varustettu tullimylly Pieksän koskeen heidän aikaisemmin omistaman kotitarvemyllyn paikalle. Tämän kotitarvemyllyn hakijat tahtoisivat purkaa. - Kihlakunnan katselmuspöytäkirjasta selviää - Että Ylipieksän koski saa vetensä Ylipieksän järvestä, joka on suunnilleen kuuden virstan pituinen ja yhden virstan levyinen, sekä eräistä muista ylempänä sijaitsevista lammista. Vedet virtaavat kahden virstan mittaisen Ylipieksän joen kautta Alapieksän järveen sekä sieltä edelleen Alapieksän kosken kautta Jurosveden järveen, joka laskee vetensä Saimaan vesistöön kuuluvaan suureen järveen, Kallaveteen. - Että veden korkeus edellisen, Ylipieksä joen suussa 238 kyynärän päässä Ylipieksän järvestä sijaitsevan myllyn luona on 1 jalkaa 3 tuumaa korkeammalla kuin patolaitteen luona sekä viimeksimainitulla paikalla 9 jalkaa 7 tuumaa korkeammalla kuin myllyn alla. Tästä johtuen putouskorkeus edellä mainitulla 238 kyynärän matkalla on 11 jalkaa. - Että virran suurin leveys on kaksikymmentä kyynärää, veden syvyys 1,5 kyynärää sekä virran rannat, jotka ovat kivillä tiukasti sidottua hiekkamaata, kohoavat kuusi tai seitsemän jalkaa vedenpinnan yläpuolelle, näin ollen joen varrella tai Ylipieksä järven rannalla olevilla mailla ei ole tulvanvaaraa. Nämä maat kuuluvat hakijoiden omistamiin Pieksän kylän verotiloihin n:o 8, 9 ja 10. - Että Ylipieksän koskessa 1¼ peninkulman päässä, Juvankoskessa eli Strömdahlin koskessa

1½ peninkulman päässä sekä Muruekylässä (Murueby - Muruekylä) 1¼ peninkulman päässä on myllylaitos kussakin edellämainituista paikoista. - Että nyt puheena olevan myllyn myllykunnaksi (mäldlag - myllykunta, jauhatuskunta, jauhatusalue) on ilmoitettu, nimittäin: Pieksän kylä, jossa on 15 numeroa ja 29 savua, Ninimäen kylä, jossa on viisi numeroa ja kahdeksan savua, Vehkasaaren kylä, jossa on 2 numeroa ja 11 savua, Sydänmaan kylä, jossa on 9 numeroa ja 24 savua, Vestioiniemen kylä, jossa on 15 numeroa ja 35 savua, Halunan kylä, jossa on 12 numeroa ja 35 savua, Peloniemen kylän numerot 4, 5, 6 ja 7 kaikki Nilsiän pitäjässä käsittäen 7 savua sekä Kurkharju, jossa on 5 numeroa ja 12 savua sekä Peloniemi n:o 4 Kuopion pitäjässä käsittäen 4 savua eli yhteensä 159 savua. - Tämän johdosta ja edellyttäen, että joka savulla on vähintäin viiden tynnyrin vuotuinen jauhatustarve, nyt kyseessä olevan myllyn voidaan arvioida saavan vuosittain jauhatustuloja (mäldtillgång) 795 tynnyrin sadosta. - Katselmuksessa ei laitosta vastaan esitetty muita huomautuksia kuin nyttemmin kuolleen entisen lääninkamreerin Kollegioasessori Gustaf Saloniuksen tilaisuudessa läsnä olleen asiamiehen taholta. Tämä vastusti hakijoiden anomusta sillä perusteella, että yllä ilmoitettu myllykunta jo aikaisemmin olisi kuulunut mainitun asessorin Pieksänkosken myllyyn. Tämän väitteen asessori Saloniuksen perilliset ovat vielä toistaneet erikseen jättämässään kirjelmässä. -

Tämän asian, jossa vielä Suomenmaan Keisarillinen Tie- ja Vesikulkulaitosten Johtokunta on antanut lausuntonsa, olen nyt ottanut harkittavaksi. Ja koska pöytäkirjasta, joka on laadittu edellämainitun anomuksen johdosta seudun kihlakunnanoikeuden 4. elokuuta 1838 po. paikalla pitämässä katselmuksessa ja tutkimuksessa, käy ilmi, että Ylipieksä joen putouskorkeus laskettuna joen lähtökohdasta Ylipieksän järvestä ko. myllyn paikalle, joka on 238 kyynärän päässä Ylipieksä järvestä, - on 11 jalkaa, että veden pinta mainitussa järvessä on 1 jalkaa 3 tuumaa korkeammalla kuin myllyä varten rakennettu patolaitos - sekä että hakijoille kuuluu maa, joka myllylaitoksen paikalla ja lähinnä sen yläpuolella ympäröi jokea, ja jonka kivillä tiukaksi sidottua hiekkamaata olevat rannat kohoavat kuudesta seitsemään jalkaan vedenpinnan yläpuolella.
Senvuoksi ja koska hakijoiden anoma kyseessä oleva myllyn muutos ei voi mainittujen olosuhteiden vallitessa aiheuttaa vahinkoa laitoksen ylä- eikä alapuolella, katson minä, sikäli kuin kuolleen asessori Saloniu sen perilliset eivät hyväksytysti ole toteen näyttäneet väitettä, jonka mukaan yllä esitetty myllykunta aikaisemmin olisi luettu mainittujen perillisten edellä mainittuun Pieksänkosken myllyyn kuuluvaksi, sen mukaisesti, mitä kihlakunnan katselmusoikeus on myös puoltanut, aiheelliseksi täten julistaa, että Pieksän kylän ja Nilsiän pitäjän talojen n:o 8, 9 ja 10 omistajat ovat oikeutettuja Pieksän jokeen mainitun kylänalueen sisälle sille paikalle, jossa nyt on

heidän käyttämänsä kotitarvemylly, rakentaa yhdellä kiviparilla varustettu tullimylly sekä sitä käyttää. Kotitarvemylly on kuitenkin purettava ennen uuden myllyn rakentamista. Myllyn käytöstä tulee korkealle kruunulle maksaa sitä veroa, joka tapahtuvassa verollepanossa voidaan määrätä. Ennen verollepanoa ei myllyä laillisen sakon uhalla saa käyttää. Muuten tulee hakijoiden asetuksissa säädetyn sakon uhalla pitää mylly kunnollisella vaa`alla varustettuna jauhettavan ja jauhetun viljan punnitsemista varten, mitä asianomaisten kruunupalvelijain on vakavasti valvottava. Myllyn omistajia kielletään tulevaisuudessa rakentamaan myllyn patoa korkeammaksi kuin se yllä mainitussa kihlakunnan katselmuksessa on havaittu.

Valitus Keisarillisen senaatin Talousosastolle kolmen kuukauden tai 90 päivän kuluessa.

A. R.

P. A. M.

JOENSUUN MAAKUNTA-ARKISTO

Joensuu 09.06.1975

No 187

Viite

Kuopion vesipiirin vesitoimisto
Rakennusmestari Vatanen
Sepänkatu 2
70100 KUOPIO 10

Asia

Joensuun maakunta-arkisto lähettää oheisena seuraavat jäljennökset:
- virallinen jäljennös Kuopion lääninkanslian päätöksestä N:o 859/12.6.1844 (Db 43)
- epävirallinen käännös edellisestä
- virallinen jäljennös Ylipieksän koskea kuvaavasta piirroksesta (A.D. 72/1839, N:o 859)

Maakunta-arkiston käsityksen mukaan alkuperäiseen päätökseen sisältyy yksi asiavirhe, joka käännöksessä on sivulla 2 (merkitty lyijykynällä). Ao. kohdassa todetaan, että "... veden korkeus edellisen, Ylipieksäjoen suussa 238 kyynärän päässä Ylipieksän järvestä sijaitsevan myllyn luona on 1 jalkaa 3 tuumaa korkeammalla kuin patolaitteen luona ...." Ruotsiksi päätöksen vastaava kohta on:"... vattnet vid den förre qvarnen, anlagd invid mynningen af Ylipieksä å, på ett afstånd af två hundrade trettiåtta alnar ifrån Ylipieksä sjö står en fot och 3 tum högre än vid dambyggnaden och ... ". Oikeassa muodossa tekstinkohta pitäisi suomeksi olla: "... veden korkeus Ylipieksäjoen

Vastauksessa pyydetään viittaamaan kirjelmän numeroon ja päiväykseen

A1/2 74-2040 b/2

Postiosoite
Rantakatu 35
80100 JOENSUU 10

PL 146
80101 JOENSUU 10

Puhelin
Keskus 25211

suussa, joen lähtökohdassa Ylipieksän järvestä on 1 jalkaa 3 tuumaa korkeammalla kuin patolaitteen luona sekä viimeksimainitulla paikalla 9 jalkaa 7 tuumaa korkeammalla kuin myllyn alla." Tämä ilmenee myös maakunta-arkistossa säilytettävästä katselmuspöytäkirjasta sekä oheisesta piirroksesta, joka kuuluu niinikään asiassa syntyneisiin asiakirjoihin. Piirroksen selitykseksi mainittakoon:

1. Vanha kotitarvemylly
2. Vesiränni padolta kotitarvemyllylle

a. Ylipieksäjoen lähtökohta Ylipieksän järvestä
   Veden pinta 1 jalka 3 tuumaa korkeammalla kuin kohdassa b

b. Pato. Veden pinta 9 jalkaa 7 tuumaa korkeammalla kuin kohdassa c.

c. Veden pinta myllyn alapuolella

Maakunta-arkisto valittaa käännöksen viipymistä.

Maakunta-arkistonhoitaja Raimo Pohjola

Raimo Pohjola